

DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR

Dana Dobešová

Všechny vyspělé země se v dnešní době potýkají s problémem vytvoření adekvátního penzijního systému, který je schopen se vypořádat s reálným trendem stárnutí populace a současně vyhovuje ekonomickým požadavkům a je v souladu se základními principy sociální sounáležitosti.

V českých podmínkách stále přetrvává podoba státu jako garanta sociálních jistot, což je dílem výsledkem historicko-politického vývoje naší společnosti, dílem také dědictvím „sociálního monopolu“ plánované ekonomiky. Deetatizace naráží na řadu překážek ve formě nedostatečné míry individuálního zabezpečení, nedostatku volných přístupů, nepochopení reálné situace a možností společnosti.

Základním aspektem determinace penzijního systému je demografický vývoj. Vyznačuje se podobnými tendencemi v ČR, tranzitivních ekonomikách i ve vyspělých ekonomikách EU: z důvodu profesního uplatnění vyvstává problém zakládání rodiny, pokles natality, nárůst počtu staršího obyvatelstva, s tím související otázka věku odchodu do důchodu, volební síla obyvatel vyššího věku, nezaměstnanost a výše sociálních dávek, otázka pracovních příležitostí a také zaměstnatelnosti starší populace.

Věková pyramida má úzkou základnu, která se rozšiřuje s rostoucím věkem populace a narůstá ekonomická závislost stárnoucího obyvatelstva na aktivní populaci a finanční náročnost zabezpečení důchodců. Důchody v ČR jsou financovány z 99 % z veřejných rozpočtů a český systém vyžaduje již dnes vysokou 28% příspěvkovou sazbu. Pokud nedojde k reformě, další narůstající finanční zátěž bude mít vliv na snížení životní úrovně ekonomicky aktivního obyvatelstva. Při zvyšování příspěvků i pro zaměstnavatele se současně odrazí v dalším zvyšování nákladů na pracovní sílu, což se cenově projeví v konkurenceschopnosti české produkce na světových trzích a může mít negativní dopad na příliv přímých zahraničních investic do sféry výroby sofistikované produkce.

V podstatě existují dvě základní alternativy financování důchodů – systém průběžného financování a kapitalizace neboli fondové financování. Každý má své výhody a nevýhody. Průběžný systém je financován z prostředků ekonomicky aktivních lidí, které jsou ihned přerozdělovány ve prospěch současných důchodců. Zahrnuje ochranu všech jednotlivců, snižuje administrativní náklady, snižuje rizika ztráty prostředků nebo jejich hodnoty, ale současně stimuluje nižší odpovědnost jednotlivce. Systém je závislý na demografickém vývoji, na politickém vývoji a ovlivnitelnosti politiky věkovým spektrem voličů. Přesto je schopen vyprodukovat za specifických podmínek větší důchod než systém kapitalizace.¹ Fondové financování klade větší důraz na zodpovědnost jednotlivce, přenáší finanční náročnost na obyvatele, umožňuje dosáhnout vyšších výnosů, nezatěžuje následující generace, snižuje zátěž veřejných financí a pozitivně ovlivňuje objem mandatorních výdajů. Samozřejmě umožňuje

¹ H. J. Aaronův model paradoxu sociálního pojištění, kdy za podmínky většího nárůstu populace a mezd než činí nárůst úrokové sazby je možné, aby průběžný systém financování vyprodukoval větší důchod než systém fondový.

dosáhnout vyššího zhodnocení a důchodů lidem vyšších příjmových skupin. Je za daných podmínek nutné si klást otázku o spravedlnosti systému nebo se přiklonit k zodpovězení otázky efektivity a ekonomické únosnosti?

V reálných podmínkách vznikla celá řada systémů financování, odpovídajících různým prostředím.

Pokud rozšíříme náš pohled z oblasti penzijních systémů na sociální politiku, lze hodnotit Colbertův pokus o pojištění vybrané profesní skupiny v 17. století jako jeden z kořenů sociálního pojištění. Další představují Bismarckův pojišťovací model v Německu a Taafehov Rakousku-Uhersku v 19. století jako klasické evropské systémy.² Anglosaský model z roku 1942 je založený na existenčním minimu a fixních dávkách, který se vyznačuje větší restrikcí dávek;³ liberální model USA představuje systém, který poskytuje dávky, blízké úrovni životního minima. Skandinávský typ je založen na zákonem definovaných nárocích všech občanů na určitý rozsah důchodového zabezpečení s možností dobrovolného zaměstnaneckého pojištění, řízeného odbory. Zajišťovací model kontinentální Evropy je založen na zaměstnaneckém statutu sociální ochrany a na přerozdělování prostředků, financován převážně z pojistného. Jihoevropský model je charakteristický kombinací různých systémů (a nepřesností v definování pravidel); apeluje důrazně na rodinné vztahy a deleguje část zodpovědnosti za staré lidi na rodiny.

Reformy důchodových systémů jsou předmětem zkoumání a aktuální problematikou posledního čtvrt století. Světová banka na základě výzkumu demografických tendencí přišla v roce 1994 s tzv. tří pilířovým systémem (financování důchodového zabezpečení za účelem diverzifikace rizik).

- prvním pilířem rozumíme veřejnoprávní, státní systém důchodového pojištění s průběžným financováním,⁴
- za druhý pilíř je považován fondový systém, založený na povinnosti účastníků důchodového pojištění přispívat do vybraných fondů; vyžaduje komerční síť soukromé správy finančních prostředků,
- třetí pilíř představuje individuální aktivita a iniciativa občanů ve formě komerčního pojištění, investičního nebo kapitálového životního pojištění, různých forem spoření atd.

Po II.světové válce mělo Československo snahu vrátit se ke způsobu fondového sociálního pojištění z období 1. republiky. Během válečných let však fondy byly zrušeny, zabaveny nebo znehodnoceny jejich prostředky, takže vyvstala nutnost změny. V roce 1948 byl přijat zákon o národním pojištění, který vycházel z Beveridgeova modelu. Tento systém de facto znamenal zavedení paternalismu a nastolení sociálního zabezpečení.

Po roce 1989 byla zahájena reforma důchodového systému, vyznačující se např. zvyšováním důchodového věku, změnu konstrukce výpočtu důchodu, zavedením důchodového připojištění. Vývoj však ukázal, že reformní kroky nebyly dostatečné. V důsledku demografického vývoje,

² Povinné sociální pojištění zavedeno v letech 1888–89.

³ Sir William Beveridge vypracoval v roce 1942 koncept, na jehož základě byl vybudován současný britský systém národního pojištění s účinností od roku 1947.

⁴ Pay as you go neboli PAYG.

politické nevěle pokračovat v nepopulárních krocích reformy, nárůstu předčasného odchodu do důchodu, nerovného přístupu k odvodům pojistného na důchodové zabezpečení u zaměstnanců a OSVČ, kdy OSVČ se podílejí na úhradě svého důchodu ve stále menší míře a působením dalších faktorů vyvstává nutnost zásadní změny.

Reforma důchodového systému může být realizována různými způsoby. Buď uvažujeme o parametrických úpravách, které mají pozitivní dopad pouze dočasný nebo lze provést radikální změnu způsobu financování.

Parametrickými změnami rozumíme např. zvýšení příspěvků na sociální zabezpečení, tedy zvýšení příjmů důchodového účtu, což bude kompenzováno snížením úspor i spotřeby ekonomicky aktivních obyvatel. Další alternativní úpravou je zvýšení věku odchodu do důchodu, což nese sebou druhotné problémy – zaměstnatelnost lidí vyššího věku, nutnost adekvátních pobídek pro zaměstnavatele, problém zvyšující se nezaměstnanosti – objem vyplacených podpor a tendence přechodu starších občanů do invalidních důchodů. To vše představuje zatížení veřejných financí ať už formou přímou či daňových úlev. Radikální změny financování penzijního systému vyžadují hlubší analýzu demografických a sociologických tendencí, hospodářského vývoje, dodatečné zdroje finančních prostředků a politickou vůli.

Možnou alternativou deficitního systému PAYG je kapitalizace, umožňující renovaci veřejných financí. I tento způsob financování důchodového systému sebou přináší výhody a druhotné problémy. Penzijní fondy mohou mít různou formu – zaměstnanecké fondy, odborové fondy, soukromé nezávislé penzijní fondy. Jsou právnickou osobou, která přijímá příspěvky na pojištění a předmětem činnosti je zhodnocení prostředků a vytvoření penze, splatné po nástupu do důchodu. Stát může podporovat tuto formu kapitalizace buď finančními příspěvky, daňovým zvýhodněním nebo kombinací obojího. Fondový systém může být nastaven jako obligatorní nebo nepovinný. Mezi problémy tohoto způsobu financování penzijního systému můžeme zahrnout některé důležité aspekty finančních trhů jako je krizový vývoj trhů, problém legislativy a rizik, vyplývajících z asymetrie informací, možností podvodů, zneužití moci, dále nové možnosti investování do spekulativního kapitálu s vysokou mírou zhodnocení na úkor investování do domácí ekonomiky a vytvoření produktivního domácího kapitálu. Světová banka uvádí několik skupin rizik – solventnost, správa, nedostatečná transparentnost, vyžadující silnou ochranu pojištěnců legislativou a kontrolními systémy státu.

Úplné nahrazení sociálního pojištění systémem povinné kapitalizace realizovala vláda Pinocheta v 80. letech v Chile. Prezentovaná úspěšnost této reformy je dílem specifických chilských podmínek diktatury, rozvinutým kapitálovým trhem, realizovanou privatizací státních podniků, příznivým demografickým vývojem a především nízkou srovnávací základnou před provedenou reformou.

Evropské země dávají přednost kombinaci systému průběžného a fondového financování. Švýcarský důchodový systém je hodnocen jako efektivní, téměř ideální systém. Signifikantním rysem je uvědomělá občanská odpovědnost. Je kombinací PAYG a kapitalizace v prostředí významné politické stability. Obsahuje všechny tři pilíře financování penzijního systému.

Tranzitivní ekonomiky se vyznačují různými strategiemi přeměny nevyhovujícího systému: parametrické změny systému, sociální zabezpečení, založené na průběžném financování s nastavením vhodných podmínek pro dobrovolné penzijní připojištění, kapitalizační strategie

a zavedení osobních účtů při zachování PAYG. V posledním případě jsou zřízeny individuální účty pojištěnců, na kterých suma vybraných příspěvků tvoří fiktivní kapitál,⁵ který tvoří základ pro výpočet velikosti důchodu⁶ a aplikují se fiktivní úroky.⁷ V podstatě se jedná o průběžný anuitní systém s užitím jiného výpočtu důchodu. Výhodou jsou nízké náklady a schopnost se přizpůsobit měnícím se makroekonomickým podmínkám. Nevýhodou je nulové zhodnocení odvedeného pojistného a nevytváření kapitálu.⁸

V českých podmínkách je obtížné sladit cíle společnosti a jedince. Společnost má zájem dosáhnout zajištění občanů při ekonomické únosnosti pro celý systém v souladu se sociální solidaritou; jedinec upřednostňuje dosažení maxima při obětování minima. Je nutné si uvědomit, že je velmi obtížné optimalizovat kombinaci těchto cílů:

- vysoká reálná hodnota důchodů,
- nízký důchodový věk,
- nízká míra zdanění a odvodů na sociální zabezpečení,
- vysoká míra občanské odpovědnosti,
- snížení redistribuce (mezigenerační, mezi zaměstnanci a OSVČ, mezi sociálními vrstvami apod.),
- dosažení sociální spravedlnosti (mezi muži a ženami: kratší profesní uplatnění žen z důvodů pečovatelských závazků, nižší mzdová úroveň; mezi generacemi: alternativa fondového financování nebyla dostupná předchozím generacím v období plánované ekonomiky; akumulace finančních prostředků formou soukromého pojištění byla eliminována změnou kupní síly - znehodnocením apod.)

To jsou značně kontroverzní možnosti. Zvolená preference jednoho aspektu bude kompenzována zhoršením ostatních faktorů.

Vzhledem k soustavnému stárnutí české populace je pravděpodobné, že podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva, který bude vytvářet finanční zdroje pro důchodce při průběžně financovaném důchodovém systému, se bude snižovat. Jinak řečeno, stále více důchodců bude závislých na jednom člověku v produktivním věku.

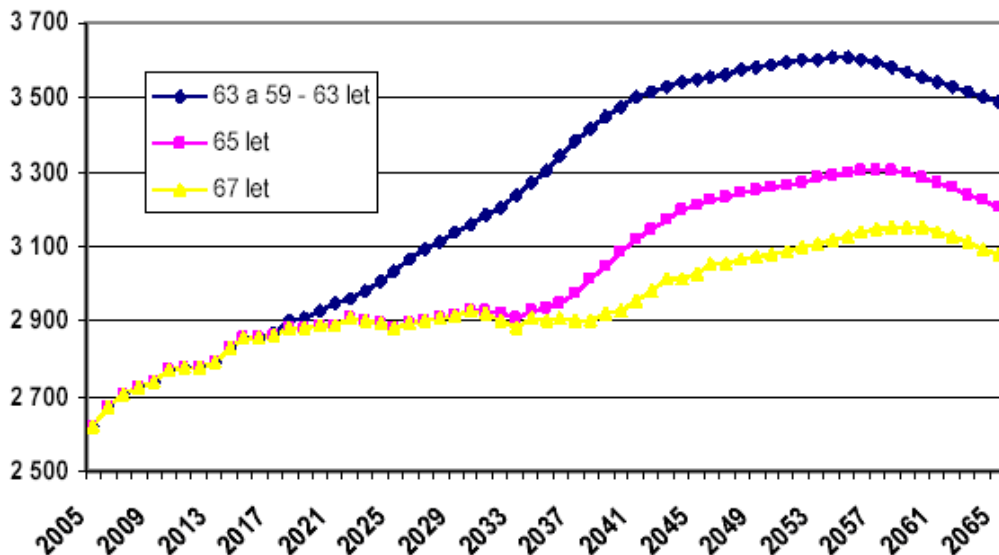
⁵ National Defined Capital neboli NDC.

⁶ Akumulovaný pomyslný zůstatek na účtu se vydělí parametrem korelovaným očekávanou délkou dožití bez ohledu na pohlaví a převede se na anuitu; platba závisí na fiktivně naspořené částce pojištěnce a systém se přizpůsobuje době dožití.

⁷ Závisí na zvýšení průměrné mzdy nebo celkové mzdy nebo cenové indexace.

⁸ V případě negativního demografického vývoje se státu zvýší mandatorní výdaje a stát zaplatí vzniklý schodek.

Graf č. 1 Vývoj počtu důchodců (v tis. osob)

Zdroj: MPSV

Podle zprávy Eurostatu z dubna 2005 populace v Evropě v průběhu dvaceti let vzroste o 13 miliónů lidí. Tento nárůst obyvatelstva bude důsledkem především imigrace⁹ do zemí bývalé EU-15. Po roce 2025 nastane změna, kdy imigrační proces nedokáže eliminovat úbytek obyvatel a evropský kontinent začne významně stárnout. Největší úbytek zaznamenají některé ze zemí, které vstoupily do Unie 1. května 2004; zejména Česká republika,¹⁰ Slovensko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko a Polsko. Pokles populace bude viditelný zejména v počtu pracujících osob. Zatímco v roce 2004 činil poměr počtu pracujících k celkové populaci 67,2 % populace EU, v roce 2050 to bude už pouze 56,7 %. Po roce 2050 bude v Unii žít 10 % lidí starších 80 let.

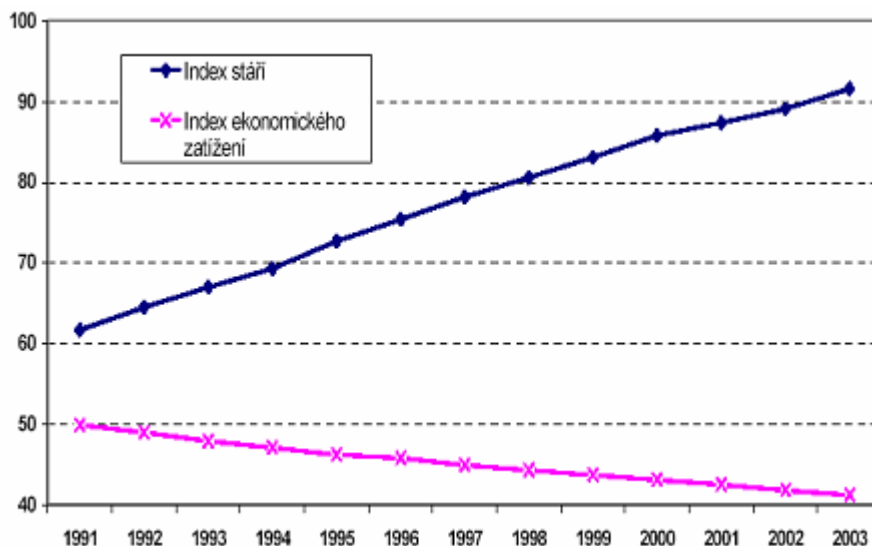
Česká správa sociálního zabezpečení na počátku roku 2005 evidovala 1 944 799 starobních důchodců a 4 642 932 poplatníků pojistného na sociální zabezpečení.¹¹ V současnosti sice přispěvatelů na sociální zabezpečení přibývá, protože se ekonomicky projevují silné ročníky ze 70. let 20. století, ale tento faktor je dočasný a růstový trend objemu důchodců¹² pokračuje.

⁹ V souvislosti s imigrací je nutno posoudit proporci mezi negativními a pozitivními aspekty. Lze souhlasit s tvrzením, že imigrace nezhoršuje nezaměstnanost domácích obyvatel, lze předpokládat pozitivní účinky ve formě stimulace flexibility domácí pracovní síly a implikuje zvýšení domácí efektivní poptávky. Na druhé straně míra nezaměstnanosti je u imigrantů vyšší než u domácího obyvatelstva, je otázkou, zda není zátěží systému sociálního zabezpečení, vzdělání a zdravotnictví. Imigrace se významně nepromítá do vzrůstu výkonu ekonomiky a nepředstavuje výrazné fiskálními příjmy, které by kompenzovaly vyšší výdaje sociálního systému.

¹⁰ V případě ČR poklesne populace od roku 2004 do roku 2050 o 12,9 %.

¹¹ Poměr představuje 2,39 ekonomicky aktivních osob, které přispívají na jednoho starobního důchodce. Při započtení všech důchodů poměr představuje 1,77 poplatníků na 1 důchodce. V roce 2000 bylo pět aktivních obyvatel na jednoho důchodce; poměr se nezadržitelně zhoršuje.

¹² Objemné poválečné ročníky odcházejí do důchodu a prodlužuje se věk dožití.

Graf č. 2 Index stáří a index ekonomického zatížení¹³

Zdroj: ČSÚ

Podle populační prognózy světa, kterou v roce 2000 vydal statistický úřad OSN je pravděpodobné, že Česká republika se stane zemí s nejstarším obyvatelstvem na světě. V roce 2050 má podíl občanů starších 60 let činit přibližně 40 % obyvatel. Tento faktor současně s nízkou natalitou, která překvapivě v posledním roce a půl naznačuje růstovou tendenci, se nicméně odráží v ekonomickém zatížení produktivní populace.

Dnešní čeští třicátníci jsou v nezavidělné situaci, kdy na rozdíl od svých vrstevníků v jiných zemích Evropy nemají ani představu, jaký podíl průměrné mzdy bude představovat jejich důchod, s jakou kupní silou finančních prostředků budou ve svém důchodu disponovat, zda bude penzijní systém reformován radikálně či ne, zda budou důchody valorizovány pouze o tempo růstu cenové hladiny nebo také o tempo růstu průměrné mzdy atd. Tato nejistota působí jednoznačně negativně na koncepční chování a odpovědnost jednotlivce.

V současné situaci, pokud se systém nezačne reformovat, dosáhne v dlouhém období deficitu cca 5 % HDP ročně; v roce 2065 by dosáhl výše 110 % HDP při udržení výše důchodů na úrovni cca 38 % průměrné hrubé mzdy.¹⁴

Pokud bychom uvažovali o stabilizaci současného systému pouze parametrickými úpravami, je možné toho dosáhnout kombinací¹⁵ zvýšení sazby důchodového pojištění, snížením poměru

¹³ Index stáří: Poměr objemu osob ve věku 65 let a starších na 100 osob ve věku 14 let a mladších.

Index ekonomického zatížení: Poměr objemu osob ve věku 14 let a mladších spolu s objemem osob ve věku 65 let a starších na 100 osob ve věku mezi 15 a 64 lety.

¹⁴ Tento údaj čerpá z výsledků komise expertů, vedených Vladimírem Bezděkem z ČNB. Podle analýzy Patria Finance: Koncepce penzijní reformy – hledání základních parametrů, by dluh penzijního systému v příštích 50 letech činil cca 280 % HDP.

¹⁵ Patria Finance: Koncepce penzijní reformy – hledání základních parametrů. Podle této analýzy by bylo

průměrné penze k průměrné mzdě a posunu věkové hranice odchodu do důchodu, nicméně radikálními úpravami, nepříznivými pro životní úroveň obyvatelstva.

K ozdravení důchodového systému nestačí přerozdělit současné zdroje; je nezbytné vytvořit kapitál a pokračovat ve financování průběžného systému s dále se zvyšujícím věkem odchodu do důchodu. Prostor je nutné vytvořit snížením odvodů do průběžně financovaného systému sociálního zabezpečení a současně motivovat obyvatelstvo ke zvýšení úspor na post-produktivní věk nad 28 %.¹⁶ Povinný systém financování důchodů musí být rozdělen, druhý pilíř implementován a sníženo riziko kolapsu systému. Kapitál lze vytvořit pomocí dobrovolné nebo povinné kumulace úspor.

Při bližším zkoumání první možnosti lze říci, že míra ochoty vzdát se současného užití disponibilního důchodu ve prospěch zajištění stáří bude záležet na mnoha faktorech, mezi které lze zahrnout :

- racionalitu chování jednotlivců (nakolik bude jednatel schopen a ochoten získat informace a vyvodit závěry, že životní úroveň ve stáří bude záviset především na jeho ochotě odložit současnou spotřebu),
- informovanost veřejnosti (závisí na konsenzu odborné veřejnosti, státních institucí, médií, politických stran a jejich ochotě poskytnout dostatek relevantních a srozumitelných informací),
- mezigenerační solidaritu (míra pasivní lhostejnosti jednotlivců k obecnému zájmu a veřejným věcem, také k problémům jiné věkové kategorie nebo společenské vrstvy),
- vytvoření pozitivních podmínek pro zvýšení úspor a investování finančních prostředků v produktivním věku (výše státního příspěvku k důchodovému připojištění, ke stavebnímu spoření – část populace volí tuto formu spoření jako ekonomizaci peněžních aktiv, přinášející vyšší zhodnocení než v českých podmínkách tradiční depozitní aktiva). Na druhé straně je třeba nastavit i negativní stimuly ve formě citelné penalizace v případě předčasných výběrů naakumulovaných prostředků, je možné uvažovat o vyšším zdanění vytvořeného kapitálu, pokud je vybrán před věkem, stanoveným pro odchod do důchodu apod.

Druhá možnost povinné tvorby úspor je již zavedena v některých tranzitivních ekonomikách jako např. Polsko, Maďarsko a Slovensko. Tato varianta není připravena v českém prostředí diskuzí napříč politickým spektrem a neochotě vytáhnout „Černého Petra“.¹⁷ V Polsku a na Slovensku zvolily vlády jiné stanovisko: nespolehat na informovanost, racionalitu, disciplinovanost a altruismus jednotlivců a v duchu Platonova „státu - garanta obecného blaha“ nastolily obyvatelstvu povinnost spořit na vlastních důchodových účtech.

Dle závěrů komise expertů, vedených Vladimírem Bezděkem z ČNB, penzijní systém se bude v roce 2065 vyznačovat deficitem, který překročí výši hrubého domácího produktu. Doporučení komise:

nutné posunout věk odchodu do důchodu na 73 let, nebo snížit průměrný důchod na 20 % průměrné hrubé mzdy nebo zvýšit sazbu důchodového pojištění na 56 % vyměřovacího základu. Přejít na NDC nemůže výši schodku nikterak ovlivnit ani zabránit ovlivnitelnosti systému demografickými změnami.

¹⁶ V roce 2004 zvýšila vláda důchodové pojištění z 26 % na 28 % hrubé mzdy.

¹⁷ Neboli předložit voličům nepopulární logos povinnosti.

- další zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu,
- financování důchodového systému z části výnosu nepřímých daní, čímž bude možné snížit pojistnou sazbu, snížit náklady na práci a zlepšit situaci na trhu práce,
- zvýšit motivaci starších spoluobčanů, aby přesluhovali, což odlehčí systému a zvýší individuální důchody,
- snížit částky, odváděné do prvního pilíře a odlehčit ve prospěch odvodů do druhého pilíře s možnou kapitalizací,
- možnost zavést dva stropy pro placení pojistného; pojistné z příjmu do výše prvního stropu půjde do průběžně financovaného systému, pojistné mezi prvním a druhým stropem může být odváděno částečně do státního systému, částečně do kapitálového pilíře,
- valorizace důchodů má své limity, které je nutno striktně dodržovat: růst pouze tempem, překračující mírně inflaci,
- je třeba zabránit, aby invalidní důchody sloužily jako náhražka předčasných důchodů.

Problémem je, že důchodový systém má velkou setrvačnost, takže jakékoliv provedené změny se plně promítají s velkým časovým zpožděním.

Komplikací problému je potenciální daňová reforma. Česká republika má jeden nejvyšších podílů přímých daní na celkových daňových příjmech v zemích EU. Pokud by základem reformy daňového systému bylo snížení přímých daní a zvýšení nepřímých daní, stav státního rozpočtu a veřejných financí by se výrazně zhoršil kumulativně kombinací snížení pojistného a snížení přímých daní.¹⁸ Cenou takto provedených reforem by bylo výrazné zvýšení cenové hladiny v ekonomice. Navíc se předpokládá uhrazení nákladů na penzijní reformu z příjmů z nepřímých daní. V případě kombinace daňové a penzijní reformy by vznikl dramatický nedostatek finančních prostředků na probíhající reformy.

Závěr

Podle konsenzu odborníků by měl vzniknout tří pilířový systém, umožňující diverzifikaci rizik makroekonomických, finančních i demografických v kombinaci s výhodami kapitalizace, které v delším horizontu mohou vnést do ekonomiky prvek stability a zdrojů ekonomického růstu. V průběhu času by se odvody do prvního pilíře měly snižovat¹⁹ a zvyšovat odvody do druhého pilíře. Třetí pilíř by měl vzniknout jako důsledek apelace na uvědomění si občanské zodpovědnosti. Když se zamyslíme nad možnostmi uskutečnit přechod ze systému PAYG na tří-pilířový systém již v 90. letech, kdy probíhala masová privatizace státního majetku, uvědomíme si, že vysoké finanční náklady na změnu penzijního systému²⁰ mohly být uhrzeny výnosy z privatizace.

Vzhledem k analýze současného systému, dlouhodobých projekcí a nutné koordinace národního systému s evropským systémem lze říci, že je naprosto nezbytné pokračovat v reformním

¹⁸ Zavedení maximálního vyměřovacího základu pro zaměstnance by vedlo ke snížení pojistného na sociální zabezpečení a snížení příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, tedy příjmů do státního rozpočtu. Pokud by limit maximálního základu byl stanoven na trojnásobek nebo čtyřnásobek průměrné hrubé mzdy v ekonomice, příjmy by se snížily každým rokem o cca 5 - 8 mld., na druhé straně by došlo ke zvýšení příjmů formou daní z příjmu při nezměněné daňové soustavě. Čistá bilance do státního rozpočtu by závisela na vzájemném poměru, ale lze predikovat výrazné snížení celkových příjmů.

¹⁹ Snížení až na úroveň životního minima.

²⁰ Ve formě financování deficitu, který vznikne u první generace v 2. pilíři (kapitalizace) a u poslední generace v průběžném systému (PAYG) při reformě systému.

procesu a aktivovat zavádění fondových prvků do průběžného systému při zabezpečení systému před politickými a ekonomickými riziky.²¹

Literatura

- [1] Česká Asociace Pojišťoven. Pojistný trh v číslech 2004. Praha: 2005. <http://cap.cz/dokument.asp>.
- [2] Česká správa sociálního zabezpečení: Na jednoho důchodce připadají víc než dva pojištěnci. Praha 2005. <http://.cssz.cz>.
- [3] ČSÚ. Statistická ročenka. Praha, Scientia, 2002.
- [4] EUROSTAT. Eurostat Yearbook. The statistical guide to Europe. Luxembourg, Eurostat.
- [5] KLVAČOVÁ, E., WAWROSZ, P. Fiskální a sociální politika jako determinanty demografického vývoje a jejich účinky na finanční rovnováhu průběžně financovaného systému důchodového zabezpečení, mezinárodní komparace. Výzkumná zpráva. Praha VÚPSV, 2002.
- [6] KREBS, V., a kol.: Sociální politika. Třetí přepracované vydání. Praha. ASPI 2005. ISBN 80-7357-050-5.
- [7] KRETSCHMEROVÁ, T. Demografie a populační prognóza do r. 2050. ČSÚ 2004.
- [8] KRETSCHMEROVÁ, T. Projekce obyvatelstva České republiky. ČSÚ 2003.
- [9] LASAGABASTER, E., RUTKOWSKI, M. Problémy českého důchodového systému a možná poučení z reformy v jiných evropských zemích. Ekonom, 2002, č.2.
- [10] MPSV. Pojistně matematická zpráva o důchodovém pojištění. MPSV Praha. 2004.
- [11] NÁDOBA, J. KDU. Kdo nemá děti, ať platí víc na důchod. Mladá fronta dnes, 19.3.2005.
- [12] PATRIA FINANCE. Důchodové trápení : děti, peníze nebo chudoba ? Duben 2004. www.patria.cz.
- [13] PATRIA FINANCE. Jak reformovat daňový systém v ČR. Duben 2005. www.patria.cz.
- [14] PATRIA FINANCE. Koncepce penzijní reformy – hledání základních parametrů. Říjen 2004. www.patria.cz.
- [15] PERTOLD, F. Do důchodu později a s menší penzí. Ekonom, 2005, č.10.
- [16] PERTOLD, F., RYSKOVÁ, S. Do důchodu holí a o holi. Ekonom, 2004, č. 45.
- [17] REKTORŮK, J.: Ekonomika Veřejného sektoru. 2. přepracované vydání. Brno. ESF, 2001.
- [18] RYSKOVÁ, S. Ještě jednou k výpočtu penzí. Ekonom, 2005, č.10.
- [19] SAMEK, V. Proč podnikové penzijní fondy ? - k reformě důchodového systému. Sociální politika. 1999, č.11.
- [20] WILDMANNOVÁ, M. Možnosti financování důchodového zabezpečení v ČR. ESF MU Brno. 2003.

Summary

This article is focused on the pension issue with the basic analysis of the details and forms of pension systems. This text deals with the characteristics of the significant factors, which determine the function of the pension systems in the real background. The leading impact of the demography, economy, politics is discussed and the subject of the analysis as well as the basis for the making up the possible solutions. There is the identification of the criteria, which influence the opportunities of the pension system financing including the process of finding the

²¹ V tomto pilíři by stát mohl převzít garanci systému ve formě státem garantovaných fondů.

appropriate answer to this. The important part of the analysis is the evaluation of the Czech pension system at present as well as the recommendation of the appropriate complex of the important steps for the necessary remedy of the system. There is need to reduce the pension system dependence upon demographic, social and economic development and to achieve social peace and inter-generation solidarity. The article is broaden up of the pension system financial acceptability analysis. The interest is focused on the financial sources in the form of individual or collective capitalization of the system, the discussion about the possible combination of the PAYG with the other pillars of the pension framework. The last but not the least there is a short pension system comparison with some of the transitive economies.

Priority is also given to a solution proposal of the problematic pension system, which deteriorates the social system and has become the burden for the public finance. At the conclusion there is considered the outline of base principals of the pension reform in the Czech Republic.